

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МАГІСТРА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкривається комплекс умов ефективної підготовки магістра технологічної освіти. Розкриті умови, що побудовані на концептуальних положеннях особистісно орієнтованої професійної освіти сприяють якісному формуванню професійно-педагогічної компетентності викладача загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій.

Ключові слова: комплекс умов, магістр технологічної освіти, викладач вищої школи, загальнотехнічні дисципліни, професійно-педагогічна компетентність.

Аннотация. В статье раскрывается комплекс условий эффективной подготовки магистра технологического образования. Раскрыты условия, построенные на концептуальных положениях личностно ориентированном профессиональном образовании способствуют качественному формированию профессионально-педагогической компетентности преподавателя общетехнических дисциплин и методики обучения технологий.

Ключевые слова: комплекс условий, магистр технологического образования, преподаватель высшей школы, общетехнические дисциплины, профессионально-педагогическая компетентность.

Annotation. The article deals with complex conditions effective training master technological education. Disclosed conditions that are based on conceptual positions of individual oriented professional education contribute to the formation of high-quality professional and pedagogical competence of the teacher of General Technics and methods of teaching technologies.

Keywords: complex conditions, master technological education, high school teacher, general technical disciplines, professional and pedagogical competence.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні вимоги, що склалися в суспільстві, виробництві диктують нові вимоги щодо підготовки викладача вищої школи, що має забезпечити успішне входження України в європейський та світовий освітні простори. Підготовка такого фахівця здійснюється переважно у магістратурі вищого навчального закладу, тому система навчання у вищій школі має бути переглянута з позицій нового підходу щодо змісту, форм та методів підготовки майбутніх викладачів, зокрема загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Виходячи з цього ряд українських науковців (В. Мадзігон, О. Коберник, М. Корець, Г. Терешук та інші) по-новому підходять до розуміння місця й ролі викладача загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій, змісту та способів підготовки (методи, прийоми, засоби, форми), що дасть можливість поліпшити якість рівня підготовки фахівців у галузі техніки та технологій, здатних не тільки до вузькоспеціального вирішення загальнотехнічних проблем, але, насамперед, до глобального аналізу проблем техносфери, вміння пошуку їх вирішення у взаємозв'язку системи «Людина - техніка».

Формування цілей статті (постановка завдання). Виконання зазначених завдань, а також вивчення процесу формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього магістра технологічної освіти зажадало від нас виділення комплексу умов їх реалізації, яким належить особлива роль у навчальному процесі. Розкриваючи умови, ми намагалися ефективно вплинути на навчально-виховний процес підготовки викладача загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Якщо говорити про

поняття «педагогічні умови», то у словнику-довіднику з професійної педагогіки під цим поняттям розуміють як «обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [5].

На відміну від словників деякі науковці [1; 2; 6], розглядають педагогічні умови як результат відбору й застосування елементів змісту, методів, прийомів та форм, з метою досягнення успішних результатів в навчально-виховному процесі.

У контексті нашого дослідження педагогічні умови виступають як сукупність певних елементів, заходів, що сприяють підвищенню ефективності навчально-виховного процесу у вищій школі, а результатом виступає формування у магістрантів технологічної освіти необхідного рівня професійно-педагогічної компетентності.

При розгляді комплексу умов формування професійно-педагогічних компетентностей майбутнього магістра технологічної освіти ми обмежимося умовами, створеними в конкретному навчальному закладі, пам'ятаючи про те, що й інші умови (вплив суспільства, сім'ї, стан виробництва та ін) також впливають на даний процес.

Комплекс умов формування професійно-педагогічної компетентності представлена у вигляді схеми, зображеної на рис. 1.

Рис. 1. Комплекс умов ефективного формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього магістра технологічної освіти

Розробляючи комплекс умов ефективної підготовки фахівця у магістратурі ми вважаємо за доцільне виділити три основні блоки:

- організаційно-педагогічні умови навчання у магістратурі вищого навчального закладу;
- психолого-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього фахівця технологічної освіти;
- дидактичні умови формування професійно-педагогічної компетентності викладача загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій.

Обґрунтований відбір необхідних і, на нашу думку, достатніх умов є черговим етапом оптимізації процесу формування професійно-педагогічної компетентності у майбутнього викладача загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій.

Розкриємо більш докладно найбільш пріоритетні, на наш погляд, умови, які в результаті проведених досліджень виявилися найбільш ефективними при формуванні професійно-педагогічної компетентності майбутнього магістра технологічної освіти.

На нашу думку, найбільш пріоритетним напрямком розвитку професійної освіти є гуманізація. Гуманізація як багатопланове соціально-моральне явище духовного життя зумовлює включення ідеалів в систему професійної підготовки. Реалізація в навчальному процесі вищої школи адекватних моральних цінностей орієнтовані на створення умов, що забезпечують розкриття та розвиток здібностей майбутнього магістра технологічної освіти, його самореалізацію.

Спостерігається явна невідповідність між вимогами, що висуваються професією до життєвої стратегії педагога, і реальним рівнем розвитку смисложиттєвих орієнтацій студентів. Все це свідчить про те, що без глибокого осмислення і перегляду своєї життєвої позиції, побудови гуманістичної життєвої концепції, що визначає уявлення про сенс та цілі своєї професійної діяльності, неможливий духовний розвиток та

вдосконалення особистості викладача.

У гармонійній єдності з гуманізацією знаходиться тенденція безперервності освіти. Вимоги до викладацьких кадрів, методичного, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, форм та методів його організації незмінно зростають. В процесі загальнотехнічної та методичної підготовки безперервність означає орієнтацію на цілеспрямоване систематичне вдосконалення предметних і методичних умінь й досвіду, що забезпечують методичний та професійний ріст майбутнього магістра технологічної освіти.

Значну роль у безперервній педагогічній освіті викладача вищої школи покликана зіграти самоосвіта – процес цілеспрямованого формування професійно значущих знань та вмінь, що забезпечує поступальний і погоджений характер розвитку професійних здібностей й особистісних якостей професіонала. Наші дослідження показали, що відсутність довгострокової програми (довузівської, вузівської та післявузівської) безперервного методичного освіти майбутніх вчителів технології гальмує вдосконалення їх методичної майстерності.

Інтегративний характер освітніх інновацій у сфері професійної підготовки викладача вищої школи відповідає вимогам постіндустріального цивілізаційного розвитку, згідно з яким інтеграційність освіти передбачає формування знань й умінь, що носять міждисциплінарний характер, творче володіння педагогічним інструментарієм, здатність взаємодіяти з іншими людьми в різноманітних ситуаціях.

В силу своєї соціальної та професійної значущості проблема інтеграції відіграє значну роль в системі загальнотехнічної та методичної підготовки майбутнього магістра технологічної освіти. Методичні компетентності магістра технологічної освіти, за своєю суттю є інтегративними, детермінують поняття й закономірності з соціальних, психолого-педагогічних, природничих, технічних наук з метою визначення природи техніко-технологічного знання і пошуку оптимальних шляхів формування

підготовки студентів до сучасного високотехнологічного виробництва, ознайомлення їх з техніко-технологічної картиною світу.

Безумовно, що одним з важливих напрямків ефективної професійної підготовки викладача вищої школи є стандартизація. Від якості стандарту підготовки магістрів залежать соціальні гарантії фахівців, їх конкурентоспроможність на вітчизняному та світовому ринках праці, з одного боку, і задоволення їх персональних потреб, з іншого. Обсяг та зміст професійної підготовки визначаються взаємопов'язаними соціально-економічними, виробничо-технічними, психолого-фізіологічними та іншими факторами. У зв'язку з цим освітні стандарти всіх освітньо-кваліфікаційних рівнів у вищому навчальному закладі повинні вирізнятися наступністю та бути взаємопов'язані й сприяти оволодінням майбутніми фахівцями у сфері техніки й технологій необхідним обсягом загальнокультурних, психолого-педагогічних і спеціальних знань, професійними вміннями і навичками.

Аналіз підготовки майбутніх магістрів технологічної освіти в Україні дає можливість констатувати про відсутність єдиного стандарту підготовки фахівця, а зміст його загальнотехнічної та методичної підготовки недостатньо враховує різноманітність умов та змісту професійної діяльності, індивідуальні особливості та можливості магістрантів, а тому не повною мірою забезпечує формування їх конкурентоспроможності, конвертованості при визначенні професійної кар'єри. У відповідності з ідеєю дослідження ми вважаємо за доцільне в рамках стандарту:

- 1) ввести до нормативної частини циклу професійно орієнтовної підготовки дисципліни, що забезпечують методичну компетентність майбутнього викладача, а саме «Методика викладання загальнотехнічних дисциплін» та «Наукові засади теорії і методики навчання технологій» так як позавершенню підготовки магістр отримує кваліфікацію «викладач загальнотехнічних дисциплін і методики навчання технологій»;

- 2) розширити психолого-педагогічний компоненту у підготовці фахівців, ввівши навчальні дисципліни "Вища освіта і Болонський процес",

"Педагогіка вищої школи", "Психологія вищої школи" з достатньою кількістю годин на їх вивчення для повноцінної педагогічної підготовки

3) виділяти не тільки регіональний та вузівський компоненти, але і розширити блок дисциплін «за вибором», що забезпечують спеціальні пізнавальні потреби, а зміст блоку професійно-орієнтованих дисциплін посилити вивченням і практичною реалізацією професійним самопізнанням і рефлексією. Введення курсів типу: «Основи педагогічного проектування», «Професійна кар'єра», «Методи педагогічного дослідження», що забезпечить майбутніх викладачів вмінням прогнозувати траєкторію методичного саморозвитку та сприятиме творчій самореалізації й формування методичної майстерності;

4) забезпечити обов'язкове введення практичної підготовки або стажування педагогічного спрямування;

5) запровадити проведення державної атестації з педагогіки вищої школи, методики викладання загальнотехнічних дисциплін та/або навчання технологій.

Поряд з вищевикладеними умовами успішної підготовки магістра технологічної освіти характерне врахування демократизації та плюралізму, які, в свою чергу, призводять до диверсифікації. Демократизація професійної підготовки проявляється у розвитку мережі освітніх послуг, багаторівневості освіти, багатофункціональності навчальних закладів, варіативності і гнучкості освітніх програм (структур).

Гнучкі освітні структури націлюють вищі педагогічні навчальні заклади на підготовку фахівця, який володіє професійною мобільністю, що вміє забезпечити швидке, оперативне пристосування навчального процесу до заданих умов, адаптацію змісту освіти, форм і методів навчання, створення гнучкого механізму контролю за освітнім процесом і підтримання високої якості навчання.

Фундаменталізація змісту освіти передбачає орієнтацію професійної підготовки на оволодіння глибинними, сутнісними основами і

взаємозв'язками різноманітних явищ та процесів навколишнього світу, на радикальний розвиток інтелектуального потенціалу особистості.

Фундаменталізація змісту загальнотехнічної та методичної підготовки фахівця вищого навчального закладу передбачає сприяння інтелектуально-творчої спрямованості особистості шляхом формування та закріплення стійких інтелектуальних якостей. Фундаментальність підготовки викладача загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій проявляється в узагальненому умінні педагогічно мислити, яке передбачає наявність у фахівця аналітичних, прогностичних, проєктивних та рефлексивних умінь, а також прагнення до реалізації своїх творчих можливостей та подальшої самоосвіти.

У відповідності з нашими ідеями поряд з безперервністю і гуманізацією в процесі фахової підготовки майбутнього магістра технологічної освіти значуща роль відводиться гуманітаризації змісту професійної освіти. Гуманітаризація змісту професійної освіти - це вичленення гуманітарних знань, що відображають внутрішній світ людини та його діяльність в духовній сфері.

Поглиблення знань гуманітарних дисциплін (право, філософія, етика, естетика, література, психологія та ін) сприяє формуванню самосвідомості майбутнього викладача, який бере участь в пізнанні та перетворенні світу; сприйняттю прав людини, свобод особистості, поваги її гідності та етнокультурних особливостей; оволодінню культурними цінностями і мораллю; оптимізації змісту гуманітарної освіти [3].

Гуманітаризація змісту професійної підготовки викладача вищої школи – це сприяння інтелектуально-творчої спрямованості особистості шляхом формування і закріплення стійких інтелектуальних якостей.

Удосконалення процесу фахової підготовки викладача загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій немислимо без цілеспрямованої інтенсифікації та оптимізації освітнього процесу. Інтенсифікація передбачає включення в освітній процес передових

педагогічних технологій, заснованих на використанні активних методів навчання, а також сучасних технічних засобів навчання та навчальних систем. Оптимізація навчання – науково обґрунтований вибір і здійснення найкращого для даних умов варіанта навчання з точки зору успішності вирішення його завдань й раціональності витрат часу студентів та викладача.

При обґрунтуванні другого блоку умов ми зробили висновок про те, що першою психолого-педагогічною умовою формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього магістра технологічної освіти є цілеспрямоване формування технологічної спрямованості мислення. Другою психолого-педагогічною умовою становлення професійно-педагогічної компетентності є розвиток здібностей магістранта відображати об'єкти та процеси навколишнього світу у вигляді ідеальних моделей й будувати на їх основі в своїй свідомості інші ідеальні моделі, що відображають його уявлення про можливий напрямок зміни навколишньої дійсності.

Вивчаючи процес формування системи знань учня, Ю. А. Самарін виділив три основних напрямки в цьому процесі: формування єдиного методу розумової та матеріальної діяльності, формування системи співвіднесення теорії та практики і формування самостійного теоретичного узагальнення свого практичного досвіду [4]. Досвід розумової діяльності майбутнього фахівця технологічної освіти має включати в себе ці операції; їх сформованість ми вважаємо третьою психолого-педагогічною умовою формування професійно-педагогічної компетентності. Ми погоджуємося з думкою багатьох науковців, навчальний процес спеціальності технологічна освіта повинен включати в себе навчальну діяльність, багато в чому наближену до майбутньої професійної діяльності.

Четвертою психолого-педагогічною умовою формування професійно-педагогічної компетентності є логічне поєднання в навчальному процесі як теоретичної, так і практичної діяльності магістранта технологічної освіти.

П'ятою психолого-педагогічною умовою формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача загальнотехнічних

дисциплін та методики навчання технологій є перенесення знань або перенесення відомого способу дій – досить абстрактні поняття, їх важко докласти безпосередньо до практичної діяльності без розуміння механізму цього процесу, який, на нашу думку, полягає в наступному. Спочатку знання або спосіб дії (уміння) формуються в інших дисциплінах у формі понять, законів, концепцій, теорій, методів. Цей процес є необхідною (пропедевтичною) умовою переносу. Потім в тій дисципліні, яка вивчається в даний момент, викладач створює ситуацію, що сприяє актуалізації раніше здобутих знань та умінь. П'ятою психолого-педагогічною умовою формування професійно-педагогічної компетентності є організація розумової діяльності з перенесення знань та вмінь, сформованих раніше, на нові об'єкти вивчення.

Шостою психолого-педагогічною умовою формування професійно-педагогічної компетентності є інверсія знань та умінь магістранта технологічної освіти.

Технічні, технологічні, природничі, математичні, економічні та інші знання набувають професійно-педагогічну спрямованість, піддаючись інверсії.

Сьома психолого-педагогічна умова формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього магістра технологічної освіти полягає в тому, що в процесі вивчення навчального матеріалу має бути передбачено його повторення й закріплення, наприклад, в ході індивідуальної та самостійної роботи.

Наступний, значимий для нашого дослідження, блок умов формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього магістра технологічної освіти включає в себе дидактичні умови організації навчального процесу.

В якості першої дидактичної умови ми виділяємо забезпечення цілісності процесу формування професійно-педагогічної компетентності. Ця умова забезпечується в процесі визначення структури змісту фахової підготовки майбутнього магістра технологічної освіти та встановлення

міжпредметних зв'язків дисциплін, при вивченні яких формуються окремі складові професійно-педагогічної компетентності.

Другою дидактичною умовою є створення передумов для синтезу суб'єктивно нових знань. Такі знання є не тільки елементом професійно-педагогічної компетентності, а являє основу її змісту.

Третьою дидактичною умовою є забезпечення єдності змістовної й процесуальної сторін навчання. Зміст навчального матеріалу, викладання та навчання знаходяться у взаємному зв'язку й обумовленості, так як освіта не може реально існувати поза процесом навчання. Ця умова сприяє формуванню змісту всіх складових професійно-педагогічної компетентності як єдиного процесу. Четвертою дидактичною умовою є широке застосування у навчально-виховному процесі педагогічного університету методу проектування.

П'ятою дидактичною умовою є забезпечення безперервності і наступності формування професійно-педагогічної компетентності. Ця умова означає, що в процес фахової підготовки магістра технологічної освіти повинен здійснюватися при вивченні всіх дисциплін навчального плану.

Шостою дидактичною умовою полягає у визначенні оптимальної кількості й обсягу змісту навчальних, навчально-дослідних та практичних завдань. Параметри оптимальності формуються насамперед у педагогічному експерименті. При цьому зміст та інші елементи дидактичної системи повинні забезпечити гарантоване досягнення поставлених завдань усіма учасниками навчального процесу.

Сьомою дидактичною умовою є забезпечення самостійності при виконанні навчальних, навчально-дослідних та практичних завдань.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Спираючись на розроблені комплекс умов, що побудовані на концептуальних положеннях особистісно орієнтованої професійної освіти приходимо до висновку, що формування професійно-педагогічної компетентності – це закономірна, доцільна, керована і

самокерована зміна ключових компетентностей фахівця, що призводить до досягнення якісно нового їх рівня.

Список літератури:

1. Андреев В. И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития / Валентин Иванович Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2006. – 608 с.
2. Арефьев И. П. Подготовка учителя к профильному обучению старшеклассников / И. П. Арефьев // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 49-55.
3. Педагогика профессионального образования : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков [и др.] / Под ред. В. А. Сластенина. - М. : ИЦ «Академия», 2004. - 368 с., с.31
4. Самарин, Ю. А. Очерки психологии ума / Ю. А. Самарин // Особенности умственной деятельности школьников. - М.: АПН РСФСР, 1962. - 504 с.
5. Словник-довідник з професійної педагогіки / [авт.-упоряд. Семенова А. В.]. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с, с.243
6. Хатунцева С. М. Педагогічні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Миколаївна Хатунцева. – Х., 2004. – С. 97-98.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Прізвище, ім'я, по батькові: Ящук Сергій Миколайович

Науковий ступінь: кандидат педагогічних наук

Учене звання: доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності

Місце роботи: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Адреса для листування: 20300 Черкаська обл., м. Умань, вул. Калініна, 35

Контактні телефони: 095-337-11-85; 068-392-58-45

E-mail: yashchyk@mail.ru